

כתבת יאוש

אני עומד בראש מיגדל-שלום ומביט למטה. לקפוץ או לא לקפוץ? זאת הישאלה. רבותי, המעסיקה אותי השבוע. בתמונה אחרת אני רואה את עצמי שורקע לאט-לאט יחד עם כולם בתוך בוך צמיג. מיהלומדנה כבר מומן עברו את מיפלט הנפש. הם מגיעים עכשיו עד האף, ואני שואל את עצמי: לשקוע או לא לשקוע? להמשיך את המלחמה או להרים את הידיים, ומה שיבוא - יבוא? לשאת את עיני ולמרום. ולצפות לנס - או לעצום אותן ולהתמכר לפיתויה המתוק של ה-כניעה? בשביל מה להילחם? בשביל מי? למה לא להפסיק את הבעיטות האלה ו-להירגע? הרי אין סיכוי לצאת מי הבוץ המסריח הזה! בשביל מה להתאמץ? מצבי, כפי שאתם רואים, קשה מאד. אני עומד על סף הייאוש, ואיש אינו מר-שיט יד לעזרה. כל גלגלי ההצלה נגנבו ממחשביהחירום של הממשלה. ונמכרו בי מחירים מופקעים לסוחרים התובעים את נשמת תמורת הצלה. החבל היחידי ש-מישהו מוכן להשליך לעברי, ללא תמור-רה - הוא חבל תלייה.

אני מאוכזב ומייאוש. מהכל. מהעולם. מהמין האנושי. מהיהודים. מהממשלה. מה המדינה. מאנשים שאני מכיר. מכס. מ-עצמי. כל מה שהאמנתי בו, מתמוטט. הכל מתפורר. הספקות שחגו מעלי כציפורי-טרף, מאז שעמתי על דעתי ויצאתי ל-סע המפרך של חיפוש אחר משמעות ו-טעם בחיים האלה - הפכו לפתע לוודאות מחרידה. עכשיו אני יודע, או לפחות נר-מה לי שאני יודע, אין כל ערך לכל מה-כתבתי ואמרתי, ומאחר שהכתיבה מהווה עיסוק עיקרי בחיי, אין ערך לחיי, ומכאן שאלת השאלות בראש מיגדל-שלום. טוב. די לבלבל את הביצים עם כל ה-פילוסופיה הגימנוסטיית הזאת, שאפילו תלמידית-תיכון היו מהמסים להגיש כ-חיבור-על-גישו-חופשי בשעור לכתיבה תמה. בואו נדבר לעניין. אני אנסה להיות קצת יותר ספציפי בתיאור היאוש ש-לתוכו כולנו, נדמה לי, שוקעים לאהרונה.

אחת השאלות שהעסיקו אותי תמיד היא: מה ערכו של היחיד בקביעת ה-מציאות בה הוא חי? האם יש ערך ל-דעתו של הפרט? האם יש טעם למחאתו ולמאבקו? האם יכולים אנחנו - אני ו-אתה, ועוד כמנונו, המהויים, אולי, רוב - לשנות מציאות שנגדה אנו מתקוממים? ברגע זה התשובה שלי לשאלות יסוד-אלה היא שלילית באופן מוחלט. וכאן, ב-הכרה זו שרבים שותפים לה, מקור ה-ייאוש הניכס לאחרונה מעיניהם של אנ-שים, המאוינים לחדשות והרכונים מעל עיתון, לדעה שלנו על המתרחש סביבנו אין כל ערך. אנחנו יכולים לצעוק מהיום בהמלה, לחתום על עצומות ולמלא את העיתונים במכתבי-מחאה, נגד מדיניות הממשלה או נגד מעשה איוולת של שר זה או אחר, וזה לא יעזור. דבר לא ישת-נה. לדעתו של האזרח אין מישקל.

המציאה, להבטחת שילטונה ולחסינות שילטיה בפני ביקורת, הוא, חופש הדי-בור. במישטר בו מותר לך להגיד הכל, אין, ולא יכול להיות, כל ערך לדבר. אחד מעמודי-התווך העיקריים של מישטר דמוקרטי הוא הבטחת זכותו של האזרח לדבר באופן חופשי אל הקיר. רק במישטר טוטאליטרי, בו כולאים אדם במחנה-ריכוז או בבית-משוגעים, על דעה שחל להביע ללא רשות, יש ערך ממשילמילה הנאמרת או הכתובה. מילת ביקורת שדיקטטורים, ברוב איוולתם, מפחדים ממנה כמפני אש, נלחשת מפה לאוזן ולא אחת מצליחה, בכוח האיסור שוהטל עליה, לעבור כאש בשדה-הקוצים, ולסכן אפילו את כס השלטון.

רגע אחד! אל תמהרו לקפוץ למסקנות. אינני מציע להקים מישטר טוטאליטרי, רק כדי שיהיה ערך ממשילדבר-הביקור-רת של הפרט. לא כבודה של המילה כ-כלי-נשק לשינוי המציאות מעסיק אותי. המציאות עצמה מעסיקה אותי, וברגע ש-הגעתי למסקנה שבמישטר דמוקרטי אין כל סיכויים לשנות את המציאות באמצ-עות המילה, התחלתי לחפש נשק אפק-טיבי יותר שיעשה את המלאכה. מסקנה עגומה ומייאשת זו מבוססת על נסיוני האישי בהפעלת המילה לשינוי ה-מציאות, ועל נסיונם של רבים וטובים ממני, בהפעלתה למטרה זו.

עם, למשל, האמנתי בערכה של ה-סאטירה ככלי-נשק אפקטיבי לשחיית פרות קדושות ולמלחמה במעשי-איוולת, שחיתות מוסרית, עוול, וזון ואיצדק. היי-תי נאיבי מאד, וחשבתי שדי בדקירה סאטירית, כדי להוציא את האוויר מאנ-שים מנופחים. האמנתי בתוסילב שהצל-פה חריפה בתופעה חברתית שלילית עשויה לתרום משהו לתיקונה. נדמה היה לי שאם אצליח לשים לצחוק וללעג שר בממשלה, ישנה הקלה את יחסו לאותו שר ואו, בלחץ דעת-הקהל, ישנה השר

שבעצם הם רואים בי ליצן המסתובב ב-חצר שלהם, ליצן שתפקידו לדגודג אותם, להצחק אותם, כדי שישכחו לשעה קלה את מה שכואב ומטריד אותם (והרי זה הדבר האחרון שביקשתי לעשות). כשראיתי שבסך הכל אני ממלא תפ-קיד של משהרר לחצים, סתום-ביטחון בסיר-לחץ, מעטה שרירים מכווצים, מרפה תיסכולים חברתיים, וכללית, מבצע מלא-כת טראפיה נפשית, שבלעדיה יקשה על אנשים לחיות עם רגשי-האשם שלהם, אמרתי לעצמי: די! מספיק עם השטר-יות האלה! צריך להחליף את הנשק. אם הדקירות המעודנות והתרבותיות מדגד-גות אותם, צריך לקחת פטיש ביד ו-להכות על הראש, בלי חוכמות.

לשם המחשת טיעוני נקה איזו דוגמה קונקרטיה. נקח למשל את פרשת "נתיבי נפט". מה היא, לדעתכם, הדרך האפקטי-בית ביותר להגביע על שחיתות מוסרית וחברתית זו? כליצן בחצר הדמוקרטיה, יוכלתי לדגודג אותכם בפופיק פיזיומן ש-בו היתה מופיעה השורה: "פרידמן הוא פרידמן מה יש לדבר / כי פרידמן תמיד הוא הטוב ביותר". חביב, נכון? אתם תפסו שלא התכוונתי לתגור פרידמן, אלא למוטי פרידמן, ושכבתם לישון ב-הרגשת סיפוק מסויימת: "ראיתם איך ש-הכניסו לו בטלוויזיה?" הייתם אומרים. "פרידמן הוא פרידמן! זה היה גדול!" הייתי יכול גם, ללא מאמץ מיוחד, ל-

ההתחכמויות, ולדבר אל האנשים בצי-נות. לכתוב מאמרים חריפים, לנאום ב-אסיפות, לקיים חוגי-ביבי, לחתום ולהח-תים אחרים על עצומות, לכתוב מיכתבים למערכות העיתונים, להשתתף באסיפות-מחאה, להציג סיסמאות בוטות לפני מצל-מות הטלוויזיה, לטלפן ל"מעצבי דעת-קהל", ולשלוח מיכתבים לחברי-כנסת ו-לשרים, לצעוק את האמת בקול רם ככל האפשר, ולקרוא לילד בשמו, לא להת-עסק ברמזים כל אחד דקים, אלא לתבוע באומץ "תופסק השחיתות!" "ישם קץ לגנני-בות!" "וסקו המסקנות!", "יבואו האש-מים לדין!" וכדומה.

השבוע התחלתי להתייאש גם מהטכני-קה הזאת. איבדתי את אמונתי בערכן של המילים, ואין כל חשיבות לכך מי אומר אותן, איך, איפה ובאיזו עוצמה. לדבר אל הקיר כל אחד יכול, כמה שהוא רוצה. איש לא מתרגש מזה, ומוטי פרידמן וי.ש. שפירא פחות מכולם.

בכל זאת, אתם אומרים, יש ערך ל-דעת-קהל. הנה קמה סערה ציבורית (שני מאמרים של אמנון רובינשטיין, שתי כת-בות שער ב"העולם הזה", רשימה ביקור-תית אך מאופקת ב"דבר"), והשר שפירא נכנע והחליף על המליץ על הקמת ועדת-חקירה, או מה? מה זה משנה? כבר שמענו על ועדות-חקירה, שלאחר חקירה ממושכת הצליחה, בדרך פלא, להגיע ל-מסקנות הממשלה.

ומה עם השר שפירא עצמו? זה שבו-עיים שהעיתון המכובד ו"רבי-ההשפעה" "הארץ" רומז בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים של השר להסיק מסקנות מעמדתו הכושלת בעניין חקירת פרשת "נתיבי נפט", ולהגיש את התפטרותו. אני יכול להבין ששהר אינו מתרגש מהביעה דומה שפורסמה ב"העולם הזה" אבל, אלו-הים אדירים, איך הוא יכול להתעלם מ-"הארץ" ומקולות רבים בקרב הנהגת ה-מערך?

קשה להעלות על הדעת זילזול גדול יותר בדעת-הקהל, ובכל זאת, אתם רוי-אים? זה אפשרי. הוא מצפצף על כולם. לא תהיה כאן הפקרות! זו ארץ חופשית, שבה אנחנו יכולים להגיד מה שאנחנו רוצים, ואילו הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה.

וכך, רבותי, איבדתי את אמונתי בער-כה של הביקורת ובמישקלה של "דעת-הקהל", והגעתי למסקנה שכל הדיבורים, ללא הבדל סיגנון ועוצמה, שווים לתחת. אם כן, מה נותר לנו לעשות, כדי ל-שכנע את הממשלה שאנחנו באמת ו-בתמים מוועזים מהביובו, מהשחיתות, מאי-ההתחשבות שלה בדעת-הקהל ו-מזילזולה ברצון "העם" (תסלחו לי על הביטוי)? מה אנחנו (אני ואתה, ועוד אני שים מתוסכלים כמנון) יכולים לעשות? לא חשוב מה. העיקר לעשות משהו, כדי לבטא את זעמנו, במקום לת ארו במילים. אני חוזר למסקנה הקשה: רטור-ריקה פיסית! לא לשבת על הכביש, להשביט את התנועה, לא להרים יד על שוטר, ל-היגרר פאסיבית לתוך מכונות המישטר-רה, לשבת במעצר, לטרב להשתחרר ב-ערבות, להפוך את בית-המישפט לבמה שמעליה תוקע הממשלה ולמלא את בתי-הכלא מתמרדים, ואם גם זה לא יעזור, ורק כאשר לא תהיה כל ברירה, לפנות לאמצעי האחרון, המסוכן והגורא מכור-לם: אלימות! אלף אורחים שיטילו אבי-גנים בחלונותיו של שר-המישפטים, ישכני-עו אותו, אולי, סוף-סוף, מעליו להסיק את המסקנות מנסיונו המכשיל להשתיק פרשת-שחיתות משועת, שבה היה קשור עד כה בקשרי עסקים מישרד מסויים של עורכיידי.

הבעיה הקשה ביותר היא למצוא איש שאין בו מתום, אשר ישליך את האבן הראשונה. המייסטר הזה הפך את כולנו למושחתים, וכך הוא חושב שכלל את ידיו לחמדי. ובך, רבותי, אל תשכחו ש-גם אדם מושחת רשאי למרוד נגד מישי-טר שהפך אותו לכזה.

"ולאור תוכנית הקיצוצים, תן לי כבוד קצוץ!"

עשות פאראפראזה על אחד משירי ה-צי'בטרון, ולהשמיע בטלוויזיה על רקע פוטומונטאז' של קידוחי נפט (או לפר-סם בעותן) את השיר: מוטי, מוטי, מוטי הוא לא סתם בחור אידיוטי עווד שנה אם יתדרד, יתדרד הוא יהיה למיליארד, מיליארד לפעמים הוא מתחרט אחרים מכה על-חטא אך כשהוא מבטוט רק קצת מספר הוא חמל צי'בט והלב ממש נצבט איך למוטי לא איכפת! איך למוטי לא איכפת! זה מצחיק, נכון? אבל אין לזה כל ערך. מר פרידמן לא יתפטר מתפקידו, ולא יכה על-חטא פומבי, בגלל איזה ליצן המנצל את ההתנפלות הכללית ו-תוקע בו את שיניו הקטנות. כבן-תרבות אמיתי הוא מתגאה ודאי בחושי-ההומור שלו, ולא אפתלא אם יגזור את הפיזיומן ויתלה אותו במישרד במיסגרת של זהב, ועכשיו תחזור לשיטת הליחמה בעזרת פטיש על הראש, זמן מה האמנתי שהדרך היחידה להשגת שינוי היא להפסיק את

את דעותיו ואת דרכו. אני בוש ונכלם כשאני נזכר איזו חשי-בות ייחשתי באותם ימים לביקורת-החבר-תית והפוליטית שלי, אותה ניסיתי ל-הסוות בהומור משעשע ככל האפשר. בי רגעים מבישים של ספיחה-עצמית-על שכם ראיתי את עצמי כמי ש"מרעיל" את דעת-הקהל בסוכריות מצופות-הומור, ב-אותם ימים נדמה היה לי שהומור תרבותי "מעודן", ודק ככל האפשר, הוא מטרתו הנשגבת ביותר של אדם, המקווה לשנות את פני המציאות באמצעות הצחקו-יום אחד התעוררתי שטוף זעה קרה, מן החלום המתוק שטיפחתי לעצמי. פת-אום, כאשר נוכחתי שהאנשים בהם שחר-תי את מצחיקי, כשקורבנות התקפותי שונים המוחאים לי כף, כשקיתונות שופי-כין, שהרקתי על ראש הקהל, נתקבלו ב-צחוק דשן ובמחמאות, איזה לץ! איך שהוא מצחיקי!", כשקורבנות התקפותי התחילו להזמין אותי לבתיים ולמסיבות שלהם, כאשר נוכחתי שרוב האנשים רר-אים בעצם פיענוח הרמזים הדקים שלי את מטרתה הסופית של הסאטירה. מבלי שיטרוח לחשוב על המסקנות המתבקשות מן הרמזים המפועזחים - הבנתי לפתע